

A magyarság nemzeti zarándokhelye

A Hymnus születésének színhelye: Szatmárcseke

Köztudott, hogy 1823. január 22-én Szatmárcsekén született Kölcsey Ferenc költeménye, magyarságunk öntudatának, önismeretének forrása, elsőszámú nemzeti imádságunk: a Hymnus. A legismertebb és legszentebb magyar költemény, bár valójában csupán az első versszaka közismert, mégis a legnagyobb hatással volt és van közösségi és egyéni történelemszemléletünkre, etikai beállítottságunkra: magyarság- és nemzettudatunkra. Kölcsey költeménye Erkel zenéjével 1844 óta nemzeti himnuszunk, amely 1989-ben bekerült az alkotmányba, azóta törvényben rögzített módon is nemzeti énekünk.

Kölcsey Ferenc teljes életével, egész életművével áll a legszentebb magyar költemény mögött. Személyiségének irodalomtörténeti és történelmi jelentősége különös hangsúlyt kap attól, hogy őbenne nemzeti himnuszunk költőjét tiszteljük. Államiságunk, nemzeti létünk látható szimbólumai, felségjelvényei közül – országzászló, országcímer, korona – hallható, énekelhető jelképünk a Hymnus, amely szövegében és zenéjében leginkább reprezentálja „a nemzet egyetemét, sorsát, hivatását”.

A szödemeteri születésű Kölcsey Ferenc a szépséges szatmári tájra 1815 tavaszán Álmosdról költözött. A család bihari és szatmári birtokai közül az osztozkodásnál Ferencnek és öccsének, Ádámnak a szatmári rész jutott. A költő Csekére jött gazdának, hogy ne pusztuljon el a családi örökség. A kis Túr itt siet a Tiszába. Kölcsey leírása szerint a torkolatban alacsonyan fekvő Csekéről nézve a láthatárt erdők kerítik körül és a nyíláson át a máramarosi hóbércek zárják a horizontot. Lakóhelyét „poétai hely”-nek látta. Itt élt és alkotott: „messzeségben a világtól s barátainak nagyobb részétől...”

Trianoni országunk legkeletibb csücske ez a szatmárberegi táj, ahol mindenütt a templom a legszebb épület. Ide a Kárpátokból érkeznek a folyók. „Istenáldotta vidék, melyet azonban gyakran meglátogat Isten átka is. A Szamos, Tisza, Túr, Batár folyók dühöngő árai – olvassuk Fényes Eleknél – sokszor egyesülnek, s a Szamosközi

járásban alig lehet egy-két helységet számlálni, melynek határa az árvizektől mentesítve volna” (Lukácsy Sándor).

Itt szinte minden faluban van emlékhely. A Rákóczi, Báthori, Perényi, Dobó, Kölcsey nemzetségek pátriája ez. Itt született Móricz Zsigmond. Errefelé törzsökös református népességű falvak sorakoznak. Megcsodáljuk Csaroda XIII. században emelt kőtemplomát, falfestményeit. Gyönyörködhetünk a pusztulástól megmentett tákosi paticsfalú templom remekében. Megszemlélhetjük a túristvándi háromkerekű vízimalmot, a fából készült tarpai szárazmalmot, amelyben talán csak a lakat van vasból. Ezen a tájon valóságismeretben és magyarságtudatban gazdagodhatunk.

Esze Tamás kurucai Tarpán várták a Nagyságos Fejedelmet, hogy az igazság vezére legyen. Szatmárcsekén a református temető csónakalakú fejfái üzennek a múltból. A helybeliek szerint egy finnugor férfi csónakon érkezett a Tiszán, családjával együtt itt telepedett le. Amikor érezte, hogy közeleg élete végőrája, akkor kedves csónakjáról mintázta meg fejfáját.

Ez a trianoni országhatárral kettészelt tájegység a magyarság éltető forrásvidéke, „dagasztó tekenője” (Ady) volt. Róla, lakóiról vallja Váci Mihály Kelet felől című költeményében: „Ki láng volt – itt gyorsabban égett, / – Apáczai, Csokonai! – / Ki itt felállt: – nem hajtott térdet! / rebellis volt, sehonnai.” „Itt dobta el a követ Toldi, (...) itt mert Matyi urat porolni, / sárkányt ölni János vitéz. (...) Az Ér innen fut Óceánig, (...) itt egy krajcár mindig hiányzik, / mely örök gyaloglásra hív (...) Baloldala ez a Hazának! / – a szív is e tájra esik.”

A csekei művelődési ház Kölcsey-emlékszobájában a költő eredeti bútorait, használati tárgyait, munkásságának eredeti vagy fénymásolaton őrzött relikviáit tekinthetjük meg. A szülőföldet bemutató kép alatt az 1811-es keltezésű Andalgásokból vett idézet áll: „Boldog, kinek szép hont adának / A sors örök törvényei.” Az idézet folytatásaként gondolatban, a két hazát egymással szembeállító versből az akkori valóságos haza képe is ide kívánczik:

„Itten vérző honunk vidékin / Nyögő szél érvén kebliehez,
/ Pusztúlt váraknak omladékain / A Múzsza búsan
révedez.” A csekei temető bejáratánál országzászló és
egy bronzba öntött világtérkép található. A kontinenseken
egy-egy szám látható, amely azt jelzi, hogy az ott lakók
közül hányan vallják magukat magyarnak.

A modern hermeneutikai módszer lényegéhez tartozik
a megértés, akkor is, ha sokan az irodalomtörténeti meg-
közelítést a „módszer agóniájaként” emlegetik, és a kor-
és életrajzot pedig elvetik. Hogyan lehetne kiiktatni a tör-
ténetiséget, a társadalmi közeget az Ady-, Móricz-művek-
ből, a Radnóti-versekből a költősorsot, a Hymnus-
elemzésből a magyar históriát? A Hymnus költője ebben
a szatmári világban, tájban, természeti és emberi közeg-
ben élt, belőle nőtt ki. A Szatmárcsekére látogató megér-
zi a hely szellemét: turistából zarándokká változik. Innen
indult Kölcsey pesti, pozsonyi útjaira, itt járkált szobájá-
ban „Reggeltől más hajnalig”, amikor egy nemzet sorsa
vált kérdésessé. Volt egész év, hogy az udvarról sem
ment ki, de „ha sötét képei” engedték, „a parasztdal tón-
ját” találgatta. Itt született, a Hymnusszal szinte párhuzam-
osan, legtalányosabb műve, az alkotó történetfilozófiai
szemlélet fonákja, a Vanitatum vanitas, amelyben hiába-
valóságnak látja a földi létet. A nemzeti sorsot formáló
bal- és jószerecse fontosságát felismerve, itt tudatosan
és következetesen lesz a haladás, a jobbik út harcosává.
A szatmárcsekei nemzeti zarándokhelyen a lélek súgja:
„Szent ez a hely, vesd le sarudat”. Itt nem csak a refor-
mátus templom megszentelt hely, hanem az egész falu
szakrális jelentőségű, mert Kölcsey Ferencet felnőttként
itt hordozta az Úr, itt született Hymnusunk, és itt van a köl-
tő nyughelye a kopjafás temetőben. Kölcsey sírjánál, a
földből is himnusz szívárog, a levegőéből is áhitat sugár-
zik.

Szödemeter: Kölcsey szülőfaluja

2005 júliusában egy irodalmi barangoláson vehettem
részét Kölcsey, Ady, Németh László szülőföldjén, az
észak-partiumi tájhoz, ahol Muzsnay Árpád volt a
szakavatott kalauzunk. Szatmárnémetiből délre fordulva
közelítettük meg Szödemetert, Kölcsey Ferenc szülőfalu-
ját. Ahogy közeledtünk kitűzött célunkhoz, úgy romlott a
közút állaga, állapota. Áthaladtunk Szilváson, amelynek a
neve mutatja, hogy magyar falu volt valaha, mára azonban
már teljesen elrománosodott. Szilvást elhagyva még ros-
szabbá vált az út, a gidres-gödörös szakaszok egymást ér-

ték, haladásunk lelassult, meg-megálltunk, lépésben ha-
ladtunk, hogy elkerüljük a tengelytörést. Végül feltűnt
Szödemeter, de amint beértünk a faluba, a betonútnak
vége lett, a református templomhoz kanyarodó útszakasz
már földút, amely a minket köszöntő futó zápor hatására
csúszóssá változott.

Első utunk Kölcsey szülőházához vezetett, amelyet ép-
pen most újítanak fel. Bekukucskálva a mai görög katoli-
kus paplak ajtajának üvegablakán, elolvashatjuk az
1890-ben, a költő születésének 100. évfordulóján állított
emléktábla szövegét, amely egyértelműen bizonyítja: itt
látta meg a napvilágot a Hymnus költője. (Ma, amikor ezt
a tény is próbálják dezorientáló cézzel kikezdeni, egy-
értelmű, hogy hihetünk a feliratnak, hiszen akkor még, jó-
val Trianon előtt, semmiféle érdek nem fűződött ahhoz,
hogy bármi oknál fogva ne az igazi szülőházat jelöljék
meg emléktáblával.)

Kurta-Tötös Beáta-Margit tiszteletes asszony fogadott
bennünket és a maroknyi magyar gyülekezet néhány tag-
ja, akik a velünk közös istentiszteletre gyűltek össze. A
tiszteletes asszony nagyszerűen foglalta össze számunk-
ra Szödemeternek és a kicsi református gyülekezetének,
Kölcseynek és a falu kapcsolatának történetét.
Szödemeter Zent vagy Szent Demeter egyike a vidék leg-
régebbi településének, már 1376-ban említik egy beikta-
tási levélben. Templomát 1760-ban Bydeskuthy
Zsigmondné Péchy Juliánna építtette, harangját pedig
1774-ben öntette. Akkor a templom torony nélkül volt,
csupán egy harangláb volt mellette. A templomon sok vál-
toztatás, javítás történt, de ezekről alig van feljegyzés.

Az egyház a kis népesség ellenére is virágzó volt a
XVIII-XIX. században, mert a református lakosság zöme
nagybirtokos volt, akik az eklézsiát folyamatosan segítették
(Bydeskuthyak, Draveczykék, Kölcseyek, Kövérek,
Ladányiak). A szödemeteri egyház keletkezéséről és a fa-
lu régebbi történetéről kevés adat áll rendelkezésünkre.
Egy Névkönyvben olvasható róla: „Szödemeter is azon
egyházak közé tartozott, amelyek a XVII. században foly-
tonosan dúló háborús időkben református lakosaiból ki-
pusztítván oláhokkal és oroszokkal telepített be.”

A XIX. század végére azonban magyar (kis)nemesi csa-
ládok vagy kihaltak, vagy elszegényedtek, birtokaik más
felekezetű birtokosok kezére szálltak. 1875-ben a refor-
mátus egyházközség már csak 75 tagot számlált. Így tör-
ténhetett, hogy a XX. század elején egyházszerkezeti
szempontból Érköröshöz csatolják és ma is Érkörös le-
ányegyházaként szerepel.

Az ifjú tiszteletes asszony hangsúlyozza, hogy egy tündérvilág volt hajdan ez a falu, ahol a Draveczyk, Bydeskuthyak, Ladányiak, Kölcseyek szekerei futottak a heti vásárra, ahol gyerekkorában a nyarakat Kölcsey Ferenc az anyai nagyszüleinél töltötte. Sződemeter a gyermek Kölcsey szemével nézve szebb volt, mint Álmosd, a Kölcsey-család birtokainak a központja. A visszahúzódó kifestő az ormótlan haranglábat kincslelő helynek képzelte, őt pedig a csúfolódók tekintete elől elrejtette a cinte-rem kerítése.

Szülőföldjéről írja: „...valahányszor e földről gondolkodom, poétai hév ömlik el lelkemen. Eszembe jut a hős, ki mindenét elvesztette a népért, mely őt csábító szavakra elhagyá, eszembe jut a barna szép hölgyecske, ki engem ott szerelme zálogául mutatott be férjének – az én anyám.”

Mára ez a tündérvilág eltűnt, nem létezik többé. Maradt egy 36 lelket számláló kis magyar református közösség, amely már nevében sem őrzi a letűnt idők emlékét. Eltűntek a Draveczyk, Kölcseyk, Bydeskuthyak, birtokaik idegen kézre jutottak.

A Kölcsey család nem élt Sződemeteren, hanem a Bölöni család, a költő anyai nagyszülei laktak itt. A kor szokása volt, hogy a várandós édesanya gyermekét megszülni visszatért édesanyjához, így született Kölcsey Ferenc Sződemeteren, a Bölöni-házban. Gyerekkorában néhány nyarat töltött Sződemeteren Kölcsey, szüleinek a halála után egyre kevesebbet tartózkodott szülőfalujában.

Tudjuk, Kölcsey örökké elkíváncozott valahova, legtöbbször nem is földi tájra vágyakozott, hanem a romantika térben és időben távoli birodalmába, álom- és képzeletvilágába. Költészetében is ennek az elvágódásnak a kifejezését kereste, föld felett lebegő, éterien tiszta világba vágyott. Ifjúként a mindenséget kívánta átélni, megverselni, majd férfiként honpolgári kötelességét teljesítve tállal rá a magyar nép, a történelem szabta feladataira, hogy lírájában is haza és haladás ígét hirdesse.

Vörösmarty „itt élned s halnod kell” parancsát előlegezve vallja: „Isten egy szívnek egy kebelt teremte: így egy embernek egy hazát.” A hazaszeretet életforma lesz számára: „Szeresd a hazát! Boldog leszesz, ha a férfikor napjaiban e szavakat úgy fogod érthetni, úgy fogod érezhetni, mint kell. Hazaszeretet egyike a kebel tiszteletre legmél- több szenvedelmének... Kinek a szívében a haza nem él, az száműzöttnek tekintheti magát mindenhol, s lelkében üresség van, mit sem tárgy, sem érzet be nem tölt.”

Kölcsey idejében volt szószólója a térségnek, Szatmárnak is, az egész magyar világ visszhangzott a ne-

vétől, eszméitől... Mára elhagyták őriző, megtartó szellemei? A sződemeteri református templom kertjében áll Kö Pál szobra, amely az ifjú Kölcsey Ferencet ábrázolja bensőséges szeretettel.

Sződemeteren is azt érezzük, hogy „Szent ez a hely...”, mert megszentelte a Hymnus költője azzal, hogy született a világra. Szívből fakad a vágy, a fohász, hogy Kölcsey szelleme ne csak a táj felett lebegjen, hanem a szívekben is éljen, hogy a „Hass, alkoss, gyarapíts s a haza fényre derül” reményének jegyében megtartó erő lehessen a jelenkorban is.

Muzsnay Árpád magyar szakot végzett a kolozsvári egyetemen, tanárként, majd pedig a Falvak Dolgozó Népe című hetilapnál újságíróként dolgozott. Az 1989-es fordulat után az RMDSZ-ben politizált, utána az EMKE partiumi alelnökeként sikeresen, eredményesen irányítja a régió magyar kulturális életét. Másfél évtizedes szervező munkája eredményeként ő kezdeményezte az évenként sorra kerülő egyházi kórustalálkozókat, a szatmári Rákóczi-napokat, a Jakabffy-napokat, szervezi a sződemeteri és adyfalvi (érmindszenti) zarándoklatokat, valamint több más rendezvényt. A Kölcsey-kultusz érdekében évenként megrendezi a Kölcsey-zarándoklatot, a példamutató zarándokút minden évben, Kölcsey születésnapja tájékán (augusztus 8.) a sződemeteri református templomban ünnepi istentisztelettel ér véget. Muzsnay Árpád szellemi organizátor, sokat tesz azért, hogy Szatmárcsekéhez hasonlóan Sződemeter is irodalmi tudatunk, sőt a nemzettudatunk részévé, irodalmi emlékhelyből nemzeti zarándokhelyé válhasson.

Sződemeteren a Hymnus szavai elementáris erővel ragadtak meg. Szívszorító emlék, amikor Kölcsey fehér falú, gyönyörűséges kis templomában felhangzott egyetemes nemzeti imádságunk. Megerősített abban, hogy szükség van a tanúságtételre, a hitvallásra. A lélek, az erkölcsi vállalás hűsége tesz bennünket magyarrá, és segít abban, hogy a magyarságból sem térben, sem lélekben ne emigráljunk! Himnuszunkban benne esd, zúg, árad a történelmi magyar sors. Sursum corda – Föl a szívvel áhítat örömeivel énekeljük, imádkozzuk és szakrális szépségű szavakkal kérjük az áldást, könyörgünk irgalomért, megmaradásunkért, boldogabb jövőnkért: „Isten, áldd meg a Magyart... (...) ... Szánd meg Isten a Magyart / Kit vészek hányának, / Nyújts feléje védő kart / Tengerén kínjának. / Bal sors akit régen tép, / Hozz rá víg esztendőt, / Megbűnhötte már e nép / A múltat s jövőndöt!”